

TEVFİK FİKRET VE GÜZEL SANATLAR *

Doç. Dr. Cahit KAVCAR **

İnsanoğlunun yaratıcı yönünü ve uygarlığa katkısını gösterip dile getiren güzel sanatların önemi üzerinde durmaya hiç gerek yok. Yaşadıkları dönem ve aldıkları eğitim gereği, siyasal ve sosyal konular yerine estetik bir hayat görüşüne bağlanan Servet-i Fünuncular, güzel sanatlara büyük önem vermişlerdir. Onlar için sanat, hayatın yerini tutan, hayattan daha güzel ve yüce varlıktır, başlıca sığınaktır. Denilebilir ki Servet-i Fünun şair ve yazarlarını Tanzimatçılardan ayıran özelliklerin başında, onların güzel sanatlara çok değer vermeleri gelir. Bundan dolayı bu neslin eserleri, hem estetik düşünce hem de estetik yapı bakımından daha önceki nesillerinkinden çok üstündür. Onların şiir ve nesir sanatında, önceki nesillere göre estetik duyguya daha çok önem vermelerinde ve dili, kelime ve cümleleri sanatlı bir şekilde kullanmalarında, bütün güzel sanatlara karşı ilgi duymalarının büyük payı vardır.

a) Fikret'in Sanat Görüşü :

Servet-i Fünunun topluluğu deyince akla ilk olarak Tefvik Fikret gelir. Yakın çalışma arkadaşı ve büyük şair Cenab Şehabeddin'in deyişiyle «kalbi şair, eli ressam ve hançeresi musikîşinas» olan Fikret için, yine yakın arkadaşı Hüseyin Cahit Yalçın, «sanat ve vatanperverlik yolunun şeyhi» diyor. Halit Ziya da Kırk Yıl adlı büyük eserinde, sohbetleri sırasında şiir, resim ve müzik gibi güzel sanatlar üzerinde sık sık konuştuklarını belirtir.

(*) Bu yazı, 20-25 Eylül 1982 tarihinde İstanbul'da toplanan «IV. Milletlerarası Türkoloji Kongresi»nde sunulan aynı başlıklı bildirin biraz genişletilmiş şeklidir.

(**) Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü.

Fikret, sanat üzerine hem düşünen, hem birçok dalda güzel sanatların uygulamasını yapan, hem de sanat eğitimine önemle eğilen çok titiz bir sanatçıdır. Bir sanat olayında temel öge olan «yaratma»nın sancılarını derinden çeker, bunları anlatır. O, Fransızların «style artiste» dedikleri sanatlı üslupla yazmayı sever. Dünyayı duyguları ve düşünceleri arkasından görür ve hayalleriyle durmadan değiştirir.

Servet-i Fünun dergisinin yazı işlerini tam yetkiyle ele aldıktan sonra çıkardığı 7 Şubat 1896 günlü 256. sayı, onun sanat zevkini ve duyu inceliğini açıkça gösterir. Daha bu sayıdan başlayarak derginin şekli, muhtevası ve havası değişir. Dergiye konulan resimler daha büyük bir titizlikle ve sanat endişesiyle seçilmeye başlanır. «Sanayi-i nefiseden tablo» kaydı ile, İslâm sanatı, Türk sanatı, Roma ve Avrupa sanatı... örneklerinden büyük boy tablolar yer alır. Şiirler dekore edilir. Bu dekorasyonların bir kısmını Fikret kendisi yapıyordu.

Tevfik Fikret'in eserlerinde, onu türlü yönlerden ve şiddetle eleştirenlerin bile kabul edip onayladıkları önemli bir özellik vardır: Sanat değeri. Bir bütün olarak bu değerın büyüklüğü ve sağlamlığı, üzerinde hiçbir çekişme ve tartışma yapılamayacak kadar açıktır.

Gençlik dönemindeki Fikret'e göre sanat sadece «güzellik»i arar ve «estetik bir heyecanın ifadesi»dir. Sanat ve güzelliği aynı şeyler olarak görür. Daha 1894'te yazdığı «güzellik»le ilgili bir yazıda, eski Yunan filozofu Eflatun'dan da söz ederek şöyle diyor: «Hüsnün en güzel vasfı, Felatun'a isnat olunan, hakikatin şa'şaa-i letâfeti terkibidir.»¹ Buradan çıkan anlama göre, şair güzelliği ancak «gerçek»e erişmekte buluyor. Aynı görüşü, yine Eflatun'u da anarak, Rübab-ı Şikeste adlı büyük eserindeki **Zekâ** şiirinde de tekrarlıyor:

Bu şi'ri kimdir bilir misin mülhim?
Hakikat... Âh hakikat! Onun zilâlinden
Vücûda gelmiş benzer hayât, rûh, zekâ.
Ne der güzelliği târif ederken Eflâtun:
«Güzel, hakikatin enmuzec-i letâfetidir.»
Bu söz, bu işte hakikatlerin hakikatidir.

(1) Malûmat dergisi, 1309 (1894), Sayı 1.

Zamanla, sanat ve güzellik konusunu kendisi gibi başkalarının da kesin olarak çözemediklerini, bununla ilgili söylenebilecek bütün sözlerin nihayet sübjektif temellere dayandıklarını görmüştü. 1907'de yazdığı **Hüsn ü Ân Nedir** başlıklı şiirinde de sürekli olarak güzelliğin ne olduğunu sorar, bunu büyük bir soru olarak görür ama kesin bir sonuca varamaz. Bu şiirde, «bütün varlıkların sırrını, içyüzünü süzmüş» olan Eflatun ve Hegel'in bile «güzellik»in ne olduğunu bilmediklerini, bu sorunu çözemediklerini söylüyor. Ve şiirini :

Güzellik, işte şu çirkin hayâta bir ziynet,
ve bir tesellidir

diye bitiriyor.

İlke olarak güzelliğin gerçek'te olduğunu öne sürdüğü zamanlarda bile Fikret, şiirinde «gerçek» peşinde koşmuyor, gerçeği yaştırmaktan çekiniyordu. Bir şiirinde şöyle diyor :

Bunu şi'rim de söylüyor belki
Ben hakîkatten ihtirâz ederim.

(Sahâyif-i Hayatımdan)

Süha ve Pervin adlı uzun şiirindeki santimental tip Süha, sanki gençlik yıllarındaki Fikret'tir ve onun duygularını dile getirir. Gerçeklerden kaçır, hayal dünyasında yaşamaktan hoşlanır. Bir yerde şöyle diyor Süha :

Evet hakikati hülyaya hep feda ederim,
Zaman olur ki vücudumdan ayrılır giderim.

Bu çelişki nereden geliyor? Onun gerçeklerden çekinişi, güzelliğin gerçekte olduğu görüşünü sırf bir tanım olarak kabul ettiğini, aslında benimsemediğini mi gösterir? Önce şu gerçeği belirtmekte yarar var : Fikret, sözgelisi bir Eflatun veya Hegel gibi bir sanat kuramcısı değildir ve onun sanat felsefesi konusunda fazla kafa yorduğu söylenemez. Yukarıdaki güzellik tanımında yer alan «Felâtun'a isnat olunan» sözleri bile bu konuda bize ışık tutabilir. Sistemli bir sanat felsefesi oluşturma çabasında olmayan, hele Fikret gibi hayal dünyası çok geniş bir sanatçıdan, üstelik o devirde tam bir tutarlılık beklenemeyeceği de açıktır.

Aslında Fikret, yaradılış bakımından «gerçek»e büyük bir düşkünlükle bağlıydı ve bütün ömrü, onu her alanda istemek ve aramakla geçti. Sanat hayatında 1900'den başlayarak izlediği yol ve takındığı tutum bunu göstermektedir.

Tevfik Fikret, «sanatta samimiyet»e büyük önem verir. Eserinde olduğu gibi görünmenin, yapmacıklığa düşmemenin gerçek bir sanat adamı için gerekli olduğunu ileri sürer. Gerçi bu hiç de kolay bir iş değildir. Ama Fikret, edebiyatımızda eserini hayatının yankıları halinde önümüze koyabilen bellibaşlı sanatçılardan biridir. Aslında samimiyet, onun karakterinin en kalın çizgileri arasında yer alır.² Sanata da, gerçek bir sanat adamının taşıdığı en sıcak sevgi ve samimiyetle bağlıdır. Şu sözleri, o sıcaklığı ve sevgiyi açıkça ortaya koymaktadır :

«Evet, sanat bir aşktır ve yalnız aşktan ibarettir... Sanatta istidadı inkişaf ettiren, onu âli bir mertebeye çıkararak şey samimiyettir, aşktır. Sanat aşkının öyle vecd-âver dakikaları olur ki o dakikalarda siz ne yaptığımızdan haberdar olmazsınız. Şedid bir heyecanın ihtizazları vücudunuzu kaplar. Siz o dakikalarda bütün benliğiniz, bütün şuurunuzla yalnız o heyecansınızdır.

... İşte, sanatın en makbul noktası da o şedid heyecanın, o zabtı nâ-kabil ihtizazların harice maharetle, asaletle aksettirilmesidir.»³

Onda bu sanat aşkı, bütün gücüyle ömrünün sonuna kadar sürdü. Sanat onun için, hep önünde hayranlık ve saygı ile durulacak, açıklanması güç bir sır, bir büyü, bir ışık olarak kaldı. Bir şiirinde şöyle diyor :

Nedir sanat ki taşlar canlanır sihr-i temâsiyle,
Nasıl berk-i dehâettir ki bir lemh in'ikâsiyle
Hayat-engîz olur bir kütle-i câmidde? Hayretler!

(Heykel-i Giryân)

Ozellikliğini tam kavrayamadığı bu büyü, onun sanat ürünlerinde de vardı. «Bir duygu dalgasına şekil vermek»te, bir «şiddetli heyecanı», ruhumuzdaki «tutulması imkânsız titreşimleri» kısı kıvrak ya-

(2) Kenan Akyüz, Tevfik Fikret, Ankara 1947 s. 193.

(3) Ruşen Eşref Ünaydın, Tevfik Fikret, İstanbul 1919, s. 12-13.

kalayarak en uygun ifadenin kalıplarına yerleştirmekte büyük bir güç sahibidir.

b) Güzel Sanatlarla İlgisi :

Tevfik Fikret, başta şiir olmak üzere güzel sanatların birçok dalıyla yakından ilgilenmiş, bunlardan bazılarıyla ilgili eserler de vermiştir. Şiirle birlikte ilgilendiği başlıca dallar, resim, müzik, mimarlık ve yazıdır. Birer şiirinde ise heykel ile dans üzerinde durur.

1. Şiir :

Victor Hugo, Cromwell adlı dramının meşhur önsözünde, «Tabiatta bulunan her şeyin sanatta da yeri vardır» diyordu. İlk zamanlar romantizmin kuvvetli etkisi altında kalmış olan Servet-i Fünuncular da, Recaizade Ekrem'in «Zerrâttan şümusa kadar her güzel şey şiirdir» görüşüne bağlandılar. Güzel olan her şeyle yakından ilgilendiler. Burada Fikret'in şiirleri ve şairliği üzerinde çeşitli yönlerden duracak değiliz. Şiirlerini nasıl yazdığını, ne kadar titiz bir sanatçı olduğunu kısaca belirtmekle yetineceğiz.

Fikret, eserlerini en küçük ayrıntısına kadar işleyen çok titiz bir sanatçıdır. Birçok şiirinde, eserini nasıl oluşturduğunu, yaratma sancılarını ve sıkıntılarını dile getirir. **Resim Yaparken** (Rübab-ı Şikeste) adlı şiiri, hem eseri üzerinde günlerce çalışan bir sanatçı olduğunu, hem de sanatta ulaşmak istediği amacı gösterir. Burada, eserini derin bir duygu ile ele aldığını belirtiyor. «Kadid bir ağacın dalından» yapılmış olan fırçası, elinde heyecanlarla titrer. Ressam şair, yeşil bir zemin üzerine «güya çiçek diye» kanlar dökmüştür. «Bir mevc-i hisse vermek için şekli irtisam» on gündün beri uğraşmıştır. «Emek verdim» diye sürekli olarak tablosunu seyreder. «Sun-ı kudretin» karşısında sanatın aciz kaldığını düşünür. Fakat bazen de tabiatı «pek ruhsuz» bularak beğenmez. O zaman, beğenmek için mutlaka «hasta, münfail bir başka çehre, giryeli bir çehre» ister. İşte bundan dolayı «şiir» olacak yerde «fi-gan» olur.

Bu şiirin bize getirdiği üç gerçek vardır : 1. Fikret, eserlerinde bir «mevc-i hisse» yani bir duygu dalgasına şekil vermek isteyen bir sanatçıdır. Onun için ön planda gelen, dalga gibi yakalanması güç duyguları tasvir etmektir. 2. Sanatçı bu duyguyu ifade

etmek için günlerce uğraşır. 3. Anlatmak istediği duygu, neşe, sağlık ve mutluluk değil, keder, hastalık ve mutsuzluktur. Bunu tabiatla bulamadığı için insana döner.⁴

Şair, **Kendi Kendime** (Rübab-ı Şikeste) adlı şiirinde de eserini büyük bir zahmet ve sıkıntıyla oluşturduğunu söyler. Burada da amacına ulaşamayıştan, hayatını boşuna geçirdiğinden yakınır :

Bir buçuk, işte bir buçuk saat
Bir küçük, ruhsuz neşide için,
Bu kadar sa'y, itina, zahmet
Topu bir kıt'a, ya kaside için.
Âh ey piş-i istifâdemden
Bî-tevakkuf uzaklaşan mevecât,
Ey mübarek dakikalar, sizi ben
Böyle gayb eylemekteyim, heyhât!

Rübab-ı Şikeste'deki **Peri-i Şiirime** manzumesi, şairin mizacı ile sanatı arasındaki ilişkiyi göstermesi bakımından üstünde durmaya değer. Fikret'in «şiir perisi», acı veren, ıstırap verici bir varlıktır. Bu perinin sesinde «derin bir inilti», «bir hadşe» vardır ki karşısındakinin ruhunu titretir. Ve şair acı çekmekten haz duyar.

Fikret'in şiirlerinin en büyük özelliği, muhteva ve şekil bakımından organik bir bütün oluşturmasıdır. Onu bu bütünlük fikrine götüren faktörlerden biri, sanıyorum ki aynı zamanda resimle uğraşmasıdır. Bilindiği gibi resimde ayrıntıyla bütün arasındaki ilişki, edebi eserden daha kuvvetli bir şekilde hissedilir. Klasik Batı resminin en önemli temellerinden biri olan perspektif, tabloya giren her şeyin birbirleri ile olan ilişkisine dayanır. Bir şeyin önde, arkada, sağda, solda, ortada, aşağıda, yukarıda oluşu, küçüklük ve büyüklüğü, görtünen ve görünmeyen yanı, renklerin tonu ve uyuşması kadar önemlidir. Tefik Fikret de birçok şiirine resim tekniğini uygulamıştır. Mısraları baştan sona bir perpektife göre sıralanan **Bir Ân-ı Huzur** (Rübab-ı Şikeste) şiirini, bu konuda çarpıcı bir örnek olarak gösterebiliriz.

Çocuklar için yazdığı «Şermin»deki şiirlerde de şair gelişigüzel hareket etmemiştir. Onlarla çocuğa, düzen ve güzellik gibi

(4) Mehmet Kaplan, Tefik Fikret - Devir, Şahsiyet, Eser, İstanbul 1971, s. 85.

daha pek çok değer ve düşünce aşılama amacını gütmüş, daha da önemlisi, bu şiirlerin dil, şekil ve tasvir bakımından güzel olmalarına büyük özen göstermiştir.

2. Resim :

Tevfik Fikret'i öteki şairlerden ayıran özelliklerin başında, onun aynı zamanda ressam olması gelir. Fikret'in resim sanatıyla ilgisi üç yönlüdür : a) Resim altına şiir yazması, b) Bizzat resim yapması, c) Şiir yoluyla çizdiği resim ve tablolar. Bunlar üzerinde kısaca durmaya çalışalım.

a) **Resim Altına Şiir Yazması:** Tanzimat'tan sonra sayısı giderek artan ve gelişen Türk dergilerinde fotoğraf ve tablonun yayımlanması, resim altına şiir yazma modasının doğmasına yol açmıştır. Türk edebiyatında resim, tablo veya fotoğraf altına şiir yazma, resimlere bakarak onların konusunu şiirle anlatma ve kişileri konuşturma modası, 1882 yılında Mir'ât-ı Âlem dergisinde başlamıştır. Bu dergide ilkin Hüseyin Haşim, daha sonra M. Faik ve Muallim Naci tablo altına şiir yazmışlardır. Ardından Servet-i Fünun dergisinde Nabizade Nazım ile İsmail Safa bu tür şiirler yayımladılar.⁵ Ressam şair Tevfik Fikret de bu modaya uyarak şiirler yazmıştır. Onun, 1894 yılında 17, 1896 yılında 14 şiirle bu akımı daha da geliştirdiği görülür. Böylece şair, gerek kendisinin ve gerekse başkalarının yaptığı resimlerin altına 31 şiir yazmıştır. Bunlardan 19'u tabiatla, 7'si insanla ilgilidir, bir tanesi ise semboliktir.⁶ Bu tür önemli şiirlerden biri, **Hayran** başlığı altında Servet-i Fünun dergisinde çıkmıştır.⁷

Bu şiirin konusu ve ayrıntıları büyük bir tablodan gelir. Şairin ilham aldığı tablonun fonunda iri, geniş gövdeli ağaçlar ve koyu gölgelikler var. Ön planda sakin bir göl parçası ve üzerinde şık bir sandal. Ve sandalda sevgilisini hayran hayran seyreden bir delikanlı. Aslında tablo renksizdir. Ama ressam şair, şiirinde renklere önemle yer verir :

- (5) Aslında resimli bir dergi olmayan Mirsad'da bile resim altına yazılmış bir nesir parçasına rastlıyoruz (Mirsad dergisi, 1307 : 1891, Sayı 11).
- (6) Mehmet Kaplan, Adı geçen eser, s.95. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Nükhet Koray, Türk Edebiyatında Tablo Altına Şiir Yazma Modası, Mezuniyet tezi, 1969, Türkiyat Enstitüsü, No: 924.
- (7) Servet-i Fünun, 1311 (1896), Sayı 254. Bu şiir Rühab-ı Şikeste'nin «Eski Şeyler» bölümüne **Bir Levha İçin** adı ile alınmıştır.

Sâhil yeşil, eşcâr yeşil... Sanki tabiat
Vermek dilemiş mevkîe şâyân-ı perestîş
Bir reng-i behiştî.

Göl, sahilin aksiyle nümâyîş-geh-i cennet,
Sârî bu yeşil gölgeliğe bir mütevahhiş
Âheng-i behiştî.

Dergideki tablo renkli değil ama onu Fikret renklendiriyor. Şair bununla kalmamış, tablonun bıraktığı etkiyi benzetmelerle anlatmaya çalışmıştır. Fakat şairin hareket noktası doğrudan doğruya tabiat değil, tablodur.

1894 yılında Servet-i Fünun'da çıkan ve Rübab-ı Şikeste'nin Eski Şeyler bölümüne alınan **Bir Yaz Levhası** adlı şiir de bu tabloya göre yazılmıştır. Fikret bu şiirinin konusunu da tablodan almakla birlikte, kendinden birçok şeyler ekliyor. Sözgelisi yazın sıcaklığını birtakım benzetmelerle dile getirmeye çalışıyor, tabloda görülmeyen bazı öğeler ekleyerek onu zenginleştiriyor.

Fikret'in güzel şiirlerinden biri olan Beyaz Yelken (Rübab-ı Şikeste) de, denizde yelkenliyi gösteren bir tablodan esinlenerek yazılmıştır. Şiirin başında şair :

Bak şu zevrakçe-i dil-ârâmın
Cünbüş-i iltifat-perverine

diyerek, okuyucuyu bu tabloyu seyre çağırıyor.

Servet-i Fünun dergisinin 288. sayısında yayımlanan **Bir Tim-sâl** şiiri, hemen yanında bulunan güzel bir genç kız resmi ile ilgili olarak yazılmıştır. Ayakta durup iki eliyle bir çiçek tepsisi tutan, kolları çıplak, ince giyinmiş, saçları ve boynu altınlarla süslü o çok güzel kıızı anlatıyor. Ve şair genç kıızı : «Sanatın güçlü eliyle yaratılmış ve süslenmiş bir tablo» olarak görüyor.

1896'da Servet-i Fünun'un 296. sayısında çıkmış olan Fikret'in **Hediye** şiirinin altında : «Geçen sayımızda çıkan Saatli Kız tasviri için yazılmıştı» diye bir not var. 295. sayıdaki «Saatli Kız» resminin yanında ve altında ise, A. Nadir'in **Saat** adlı uzunca bir şiiri yer alıyor. Bu da, resim altına şiir yazma modasının yaygınlığını göstermektedir. Fikret'in «Halûk'un Defteri» adlı eserinde bulunan **Bir Tasvir Önünde** başlıklı şiir de bir resimden esinlenerek yazılmıştır. Bu tür örnekleri daha çoğaltabiliriz.

b) **Kendi Yaptığı Resimler:** Daha önce de belirttiğimiz gibi Fikret bir ressam şairdir ve elimizde onun yaptığı birçok resim bulunmaktadır. Ancak ne kadar resmi olduğu hakkında kesin bilgiye sahip değiliz. Sanatçı, hayali kompozisyonlar, resim kopyaları, dekoratif resimler, resimlemeler (illustration), şiirleri dekore etme bakımından zengin görünüyor. Şiirlerdeki tasvirlerde canlı tablolar çizmesi ve ayrıntıya inmesi, kendini resim sanatında yetiştirmesiyle ilgilidir.

Resim Yaparken (Rübab-ı Şikeste) adlı şiirinde resim terimleriyle konuşur ve bir duygu dalgasına şekil vermek için nasıl didinip çırpındığını anlatır. Bu şiir, Fikret'in kolay ve çabuk eser veren bir sanatçı olmadığını, eseri üzerinde günlerce ve titizlikle çalıştığını açıkça göstermektedir :

Fırçam, kadid bir ağacın hasta bir dalı,
Destimde müşteki heyecanlarla titriyor;
Gûyâ çiçek diye
Bir hâk-i sebze döktüğü kanlarla titriyor.
On gündür işte uğraşiyor fikr ü san'atim
Bir mevc-i hisse vermek için şekli irtisâm;
Seyreylerim bu levhayı artık aled-devâm,
Verdim emek diye.

Fikret'in yaptığı resimler üç gruba ayrılabilir: 1. Tablolar, 2. Portreler, 3. Şiir veya yazı dekorları (resimlemeler). Kendi zevkine göre yaptırdığı Aşîyan'daki Edebiyatı Cedide Müzesi'nde şu an, onun eseri olan 20 adet renkli, 3 adet karakalem resim, Aşîyan'ı yaptırmadan önce yaptığı 5 adet renkli ev resmi ve Aşîyan'ın planı sergilenmektedir. Buradaki resimlerin çoğu, peyzaj, natürmort ve portredir. Peyzajlardan biri, fırtınalı bir havada penceresinden yaptığı yağlıboya bir deniz manzarası, portrelerinden biri ise hasta bir gününde yaptığı ve altına «Güleriz ağlanacak halimizel!» mısramı yazdığı kendi portresidir.

Rübab-ı Şikeste'deki «Âveng-i Şuhûr» adlı şiir dizisi, bize on iki ayın tasvirlerini verir. Şair bu şiirlerini, her ayla ilgili olarak yaptığı büyücek ve bol motifli bir resim altına Aveng-i Şuhûr başlığını ve ayın sıra numarasını koyarak yayımlamıştır. Birkaç örnek vermek gerekirse, Servet-i Fünun dergisinin 1898'de çıkan 373. sayısında, çiçeklerin ağırlığı oluşturduğu güzel bir tablosuyla

birlikte Nisan şiiri, derginin 391. sayısında yine resimli olarak Temmuz şiiri, 395. sayısında Ağustos ve 400. sayısında da Eylül şiiri yayımlanmıştır.

Recaizade Ekrem'in Servet-i Fünun'da yayımlanan Müfârekat adlı hikâyesi için de bir resim yapmış ve bu resim hikâye ile birlikte çıkmıştır (1896, Sayı 263). Bu, hikâyenin konusunu daha iyi canlandırmak için yapılmış, büyükçe ve çok net bir resim. Rıhtımdan ayrılıp giderek uzaklaşan bir gemi ve beyaz bir mendille el sallayan güzel bir kadını canlandırıyor.

Bir ressam veya resim tarihçisi olmadığım için, Fikret'in bugün elimizde bulunan resimleri hakkında kesin bir yargıda bulunmam güç. Ancak onun resimlerinin, fazla büyütülecek bir sanat değeri taşımadıkları söylenebilir. Bunlarda, orijinalite, orarlar, kompozisyon ve renkler bakımından tartışılacak yanlar vardır. Üstelik hazır modellere ve fotoğraflara dayalı resim, sanatçının kendini ortaya koyabilmesi ve yaratıcılık açısından sakıncalıdır, yaratma gücünü sınırlandırır.

O devrin büyük otoritelerinden olan Recaizade Ekrem, Fikret'in resimleri için şöyle diyor : «Siz resimleri iyi yapmaktan ziyade onları daha uygun, iki kat şaşaalı gösterecek noktalara yerleştirmesini biliyorsunuz. Onun için bize sizin tablolarımız bâlâter gözükyüyor.»⁸ Bu sözlerde gerçek payı bulunmaktadır. Pitoresk bakımından Fikret'i devrinin en zengin şairi olarak gören bir sanat tarihçesi de, onun resimlerinde renk, desen ve perspektif bakımından aksaklıklara rastlandığını söylüyor.⁹

c) Şiirlerindeki Tasvir ve Tablolar :

Tevfik Fikret'in asıl sanat gücünü, şiir, resim ve müzik sanatlarını bir araya getirip uyumlu bir bütünlük oluşturan eserlerinde bulabiliriz. Şair, şiirini kuruşta yani kompozisyonda büyük bir titizlik gösterir. Yarattığı imajlarla birlikte, hem görme duyusuna hem de işitme duyusuna hitap eden öğelere ağırlık verir.

Fikret de arkadaşları gibi, parnassizm şiir akımının etkisi altındadır. Parnasse şairlerinden «tablo gibi şiir» yazma yöntemini

(8) Ruşen Eşref, Tevfik Fikret, İstanbul 1919, s.15.

(9) Zahir Güvemli, Ressam Tevfik Fikret, Çınaraltı, 5.5.1948.

öğrenmiştir. Ancak bu uygulamayı o, «elfaz ile levha yapmak» (kelimelerle tablo çizmek) isteği ile hareket eden Cenab Şehabeddin kadar ileri götürmemiştir. Cenap, tıpkı parnasyenler gibi, «resmi şiirin esas gayesi» yapmıştır.¹⁰ Fikret için ise tasvir amaç değil, araçtır. Duygu ve düşüncelerini daha iyi ifadeye yarayan güçlü bir araç. Onun, Ömr-i Muhayyel, Sis, Tarih-i Kadim gibi duygu ve düşünce şiirleri de çarpıcı tasvirlerle yüklüdür.

Fikret'in şiirinde pek bol alarak yer alan tasvirler başlıca iki kısma ayrılabilir: 1. Peyzajlar, 2. Portreler. Peyzajlar yani tabiat tasvirleri daha çoktur. Türk şiirinde Tanzimat'tan sonra yer aymaya başlayan gerçek tabiat unsuru, bütün Servet-i Fünun şairlerinde olduğu gibi, Fikret'te de şiirin temel malzemeleri arasında yer alır. Tabiat tasvirleri, tabiata yaklaşılmaya çalışılarak yapılmıştır. Fikret resimle de uğraştığı için bakmasını bilen, iyi gören ve ayrıntıları yakalayan bir sanatçıdır.

Daha önceden adını andığımız **Bir An-ı Huzur** manzumesi, tablo gibi şiir veya şiirle çizilen tablo için ilgi çekici ve başarılı bir örnektir. Buna tam bir tablo-şiir diyebiliriz. Şiirin planı, bir desende olduğu gibi son derece nettir ve Fikret'in hemen bütün şiirlerinde bu netlik vardır. Şairin, bunun gibi daha birçok şiirine resim tekniğini uyguladığı görülür.

Rübab-ı Şikeste'deki **Bisiklet** manzumesi de, şiirle çizilen tablo için çarpıcı örneklerden biridir. Bisiklete binen bir genç kızın çimenler üzerinde uçar gibi hızla gitmesi, şairin ince gözlem gücünü harekete geçiriyor, ona yine bir tablo çizdiriyor:

Uçar, uçar gibi kumlar, çemenler üstünde,
Geçen şu taze kadın bir nümune-i hevesât,
Ayaklarında kanatlarla sanki aşk ü hayât
Uçar, uçar gibi kumlar, çemenler üstünde.

Seza şiiri, şairin tabiatı ve denizi hem ressam, hem de şair olarak nasıl bir sanatçı gözüyle seyredip algıladığını açıkça göstermektedir. **Mai Deniz** gibi daha birçok şiirde de aynı durumla karşılaşırız. Âveng-i Şuhûr adlı şiir dizisi, bize on iki ayın tasvirlerini verir. Bu parçalar, tablo gibi şiir örnekleri arasında yer alır. An-

(10) Mehmet Kaplan, Cenap Şehabeddin'in Şiirlerinde Pitoresk, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 1953, C. V, s.17.

cak onlarda yer yer zorlamalar görülür. Fikret'in şiirlerinde çok realist tasvirlerle birlikte sübjektif tasvirlerle de rastlanır.

Portrelerine yani kişilere ait tasvirlerine gelince, belli kişilerin şiire konu olması, Divan nazmında sık sık göze çarpan bir durumdu. Kasideler, belli kimselerden söz etmek amacıyla yazılan şiirlerdi. Fakat onlarda gerçek bir tasvir amacı, bir kimseyi ele alıp da dış ve iç bakımından canlandırma düşüncesi yoktur.

Türk şiirine gerçek portre Fikret'le girmiştir. Bu portrelerde çizilen kişi bütün özellikleriyle belirtildiği için, tasvirin bir başkası ile karıştırılması düşünülemez. Onlarda, dışa ait yönlerde bir ressam fırçasının izleri, içe ait kısımlarda güçlü bir gözlemcinin görüşleri dikkati çeker.

Bir kısmı doğrudan doğruya sahiplerinin adlarıyla (Fuzuli, Nef'i, Nedim, R. Ekrem, C. Şehabeddin...), bir kısmı da adları gizlenerek (Ahmet Mithat, Rıza Tevfik...) çizilen bu portreler, «Äveng-i Tesâvir» genel başlığını taşır. Bunlarda eski ve yeni Türk edebiyatının bazı ünlüleri canlandırılmıştır. Şair, kahramanlarını bütün özellikleriyle yaşatabilmek için büyük bir özenle çalışmış, bazılarının üsluplarını bile başarıyla yansıtmıştır.

3. Müzik :

Bilindiği gibi gerçek şiirle müzik arasında sıkı bir bağ, büyük bir iç-içelik vardır. Sanata fazlasıyla düşkün olan ve gerçek şiirin peşinden koşan Servet-i Fünuncularda şiiri musikiye yaklaştırma eğilimi çok belirgindir. Bu konuda ön sırayı Fikret'le Cenap alırlar. Fikret'in şiirlerinde şiir-musiki yakınlığını gösteren bol örnek bulabiliriz. Çünkü resim, dans, heykel gibi göze hitap eden sanatlara karşı büyük ilgi duyan şair, müzikten de çok zevk alır. Onun, daha ilk şiir kitabına bir musiki aleti olan «Rübab» adını takması, şiiri musiki gibi gördüğünü gösterebilir. Çeşitli şiirlerinde ise musikiye ayrıca yer verir. Ve şiirleri, ahenk, armoni ve müzikalite bakımından büyük değer taşır. O halde Fikret'in şiirlerinde musiki, hem konu, hem de üslup tekniği olarak ayrı bir yer tutar.

Şiirde sesi canlı olarak taşıyan unsur kelimedir. Vezin bu sesler yığınma sadece ölçülü bir hareket ve şiddet vermek, kafiye de bu seslerin bazılarını belli yerlerde daha kuvvetli bir hale getirmek demektir. Şairin önce kelimelerin ahengini tartması, iyi se-

çim yapması gerekir. Bu da sanat zevki, müzik kulağı gerektirir ve bu özellikler Fikret'te fazlasıyla vardır. Bu yönüyle o, öteki şairlerden daha güçlüdür. Nitekim bu konuda Cenap Şehabeddin şöyle diyor: «Şu kadar var ki Fikret'te harikulâde bir nisbete varan selâmet-i zevk vardı... Zevki hepimizinkinden ziyade salimdi.»¹¹

Fikret, şiirlerinin çoğunda müzikal hayallere başvurur. **Dinle Ruhum** (Rübab-ı Şikeste) adlı şiirinde bir şarkıdan aldığı izlenimi anlatır. Burada şairi etkileyen musiki üzüntü vericidir:

İnce, nazik, nahif, belki de şuh
Bir güzellik... Terennümâtında
Öyle bir şemme-i sitem var ki,
O kadar bî-kesâne ağlar ki
Bu sadâ-yı şagaf, bu nefha-i ruh,
Bir ezâ var denir hayatında...
Dinle ruhum, bu rûh-ı giryânı!

Ancak şairin 1894'te yazdığı **Ey Yâr-ı Nağmekâr** (R. Şikeste) adlı şiirinde almış olduğu izlenim, çok güçlü bir haz ve mutluluk duygusudur. Bu şiir, onun müziğe karşı ne kadar duyarlı olduğunu gösterir. Öyle ki, duyduğu bir müzik onu, «her nağmesine bir şiirini kurban edecek kadar» etkilemiştir:

Çal, ben de olup şevk ile âhengine peyrev,
Dillerdeki sevdaları cûşân edelim, çal!
Çaldıkça doğar gönlüme eş'âr-ı nev-â-nev,
Her nağmene bir şi'rimi kurban edelim, çal!
Çal, âlem-i ervâhı da raksân edelim, çal!

Şiirde vezni ruh haline göre değiştirmek, ruh hallerine uygun vezin kullanmak fikri de 1891'de Fikret tarafından ortaya atılmıştı ve Rübab şairi şiirde yeni bir musiki arayışı içindeydi. Ancak burada, onun bu tür çabaları, sözleri, şiirinde üslup tekniği olarak kullandığı musiki, ritm, ahenk ve kafiye başarısı üzerinde durmayacağız. Ancak, ünlü bir şairin bir sözüne yer verelim. 1896 yılında Cenap Şehabeddin, Fikret'in şiirlerindeki musiki hakkında şöyle diyor:

«Kalbi şair, eli ressam olduğu gibi hançeresi de musikişinâs-ı tabîdîr. Her kelimeye, her cümleye lâıyk olduğu âhengi vererek

(11) Ruşen Eşref (Ünaydın), Diyorlar ki, İstanbul 1334 (1918), s. 38.

mülâhazât-ı şâirânesini şerh ederken o müntehab kelimelerin, o nezih cümlelerin meâli sem'e bir ihtizâz-ı âb-ı cârî gibi lâtif gelir. «İşte âsârını kemâl-i hayretle okuduğumuz o genç, o muktedir üstadın zâtı da budur.»¹²

Bu sözler de, ince ruhlu bir sanatçı olan Fikret'in müziğe özel bir önem verdiğini açıkça göstermektedir.

Çocuklar için yazdığı Şermin'deki **Keman** adlı şiirde, müziğin küçük yaşta çocuk ruhundaki önemi belirtiliyor. Çağdaş eğitimde müziğin payı son derece önemlidir. Hatta bugün gelişmiş ülkelerde çocuklara birçok şeyi şarkılarla öğretme yoluna gidilmektedir. Bu durumu iyi bilen Fikret de bu şiirde, her bölümün sonunu «gam»la bitirerek, daha küçük yaşta çocukların kulaklarını musikiye alıştırmakta, eğlendirerek öğretmek ilkesini uygulamaktadır. Şiirden küçük bir parça alalım :

Geliyor ağabeyimin
Odasından, derin ağır
Boğuk bir dua nağmesi...
Do, re, mi, fa - fa, sol lâ, si.
Ah o derin keman sesi,
Do, re mi, fa - fa, sol lâ si.

4. Mimarlık :

Tevfik Fikret'in şiirimizin yapısında türlü bakımlardan yaptığı yenilikler gerçekten büyük değer taşır. Eski şiirimizin mimarisini birçok yönlerden o değiştirdi. Bu değişiklik, mısradan başlayarak cümle kuruluşuna, nazım şekillerine, nazımın mesre yaklaşmasına, vezne, kafiye, konuya... kadar uzanır.

Fikret gerek şiirlerinde ve gerekse nesirlerinde mimarlıkla ilgili bir görüşe yer vermez. Ama onun şiir dışında ve gerçek anlamda mimarlık çalışmaları da vardır. Büyük bir zevk ürünü olduğu açıkça görülen Aşyan'ın planını özene bezene kendisi çizdiği gibi, çok sevdiği Namık Kemal'in Gelibolu - Bolayır'daki mezarının planını da o çizmiştir.

Rumalihatı'nın sırtında, Robert Kolej duvarının dibinde bulunan ve güçlkle edinebildiği yere 1905'te kendi yuvasını, Aşyan'ı

(12) Tevfik Fikret Bey, Servet-i Fünun, 1312 (1896), C.11, Sayı 268.

kurmaya başladı. Burasını öteden beri çok seviyordu. Boğaz'ın çok güzel bir parçasına hakim olan bu şirin yere, resim yapmak veya oturmak için eşi ile birlikte sık sık gider, orada kurmak istedikleri yuvanın bölümlerine ve döşemesine ait en ufak noktalara varıncaya kadar plan yaparlar, hayal kurarlardı.¹³ Tevfik Fikret'in ince zevkini anlamak için, Aşiyân'ın sadece yerini görmek yetebilir. Bu yer, Boğaz'ın görkemli dekoru içinde, gerçekten pitoresktir.

Zemin katından başka iki kat olarak yaptırılan ve 1906'da bitirilen bu evin planı gibi iç ve dış süsleri, Fikret'in kendi resim ve mimari zevkinin ürünüdür. İç düzeni de onun zevkine göre yapılan Aşiyân, bir salon ve dokuz odadan oluşuyordu.¹⁴

Evi çeviren küçük bahçe için de aynı özeniş göze çarpar. Onun planını da Fikret çizdi. Bu planda, tabiatla sanat başbaşa vermiş, sanat tabiatı değiştirmeye değil, bütünlemeye çalışmıştır. Bahçe, tabiat halinde görünen bir sanat eseri durumundadır. Şair, tabiatı bozmamak için özel bir çaba harcamış. Yollarda, çiçekliklerde, kanapelerde, havuzda, her şeyde doğallık egemen.

Fikret, evinin içini de büyük bir zevkle döşemişti. Paramın azlığını zevkinin büyüklüğü ile örtmüş, daha doğrusu, böyle işlerde para ve lüksün zevkten çok sonra geldiğini pek açık olarak göstermişti. Aşiyân'daki eşya çok özenilerek seçilmiş ve büyük bir özenle yerlerine konmuştu. Her taraf, pek pahalı olmayan, fakat çok zarif olan biblolar, vazolar, tabaklar ve heykelciklerle süslenmişti. Duvarlar da gerek başkalarının, gerekse ressam-şairin yaptığı tablolarla dolu idi. Ruşen Eşref Ünaydın, evde en çok göze çarpan noktalardan birinin temizlik ve düzen olduğunu, Fikret'in sağlığındaki Aşiyân'ı ve eşyalarını, onunla ilgili eserinde anlatmaktadır (bkz. 8 no.lu dipnot). Sözüün kısası Aşiyân'da, zevkten doğan bir zenginlik vardır. Çok yönlü bir sanatçı olan Fikret, Aşiyân'ın mimarı, odalarının düzenleyicisi, duvarlarındaki tabloların ressamı idi. Eşyalarını büyük bir titizlikle kendisi seçmiş, döşemiş, bahçesini de kendisi düzenlemiştir. Bilindiği gibi 1945'te, Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in çalışmaları sonucu Aşiyân'da «Edebiyatı Cedide Müzesi» açıldı ve bugün de müze olarak kullanılmaktadır.

(13) Kenan Akyüz, Tevfik Fikret, Ankara 1947, s. 68.

(14) Aşiyân'ın ayrıntılı planı, değişik bölümleri ve geniş açıklamalar için bkz., Kenan Akyüz, Aynı eser, s. 68-79.

Fikret, 1909'da atandığı Galatasaray Lisesi müdürlüğü sırasında, yeniden yapılmakta olan okul binasının planlarını iyice inceleyerek önemli değişiklikler yaptı. Bunların başında, bir «konferans ve müsamere salonu» yaptırma düşüncesi gelir ve bunu türlü güçlüklerle rağmen gerçekleştirdi. Öğrencilerin gerek düşünce ve gerekse zevk eğitimi bakımından yükselebilmeleri için, aralarında konserler ve temsiller vermelerinin çok yararlı olduğunu biliyor, bunun için böyle bir salon istiyordu. Onun yaptırdığı büyük müsamere salonu, bugün de sanat ve kültür çalışmaları için kullanılmaktadır.

Bunlardan başka, İstanbul dışında geniş bir çiftlikte gerçek bir eğitim sitesi olarak tasarladığı «Yeni Mektep» için de derslikler, yemekhane, yatakhaneler, iş salonları, spor salonu gibi birçok şey düşünmüştür ama bu tasarı uygulamaya konamamıştır.

5. Yazı :

Bir yazarın el yazısı ve eserinin dış görünüşü, onun mizaç, karakter ve sanat anlayışı hakkında önemli ipuçları verir. Fikret'in bu bakımdan da büyük bir titizlik içinde olduğu, imlâ ve noktalamaya ayrı bir özen gösterdiği, sanatında en küçük şeyi bile ihmal etmediği bilinmektedir. O, dış görünüşün güzelliği ve içyapıyı etkilediğini çok iyi biliyordu. Gerek Rübab-ı Şikeste'nin yeni baskıları için seçtiği harfler, gerekse Galatasaray Lisesi müdürlüğü sırasında okulun dış güzelliğine, temizlik ve düzene verdiği önem, bunu açıkça gösterir.

Aynı zamanda iyi bir hattat olan Fikret, 1889'dan sonra Ticaret Mekteb-i Âlisi'nde bir süre «Hüsn-i hat» (güzel yazı) öğretmenliği de yapmıştır. **Halûk'un Defteri** adlı eserini kendi el yazısı ile bastırmıştır. Aşıyan'daki çalışma odasının vitrininde kendi el yazısı ile **Ferda** şiiri vardır. El yazısındaki temizlik, açıklık ve işleklik, kalemine hakimiyeti, onun mizacını yansıtan bir aynadır. Halûk'un Defteri'ni kendi el yazısıyla bastırmak yoluyla, hem kendi zevkini ve yaratıcı gücünü ortaya koyuyor, hem şiirine bir özellik veriyor, hem de gençlere şekil bakımından örnek oluyordu.

6. Heykel :

Fikret'in eserlerinde heykel sanatıyla ilgili bir görüşe rastlamıyoruz. Fakat bir şiirinde hareket noktası heykeldir. Bir heykele

iyice bakan şair, sanatın büyüğü gücüne tanık olur, hayranlık duygusunu dile getirir. Rübab-ı Şikeste'deki **Heykel-i Giryân** şiirinde, kendisini çok etkileyen bir heykelden söz ediyor. Bu bir mermer heykeldir. Saf yüzünde donuk bir neşe ile gülümser, fakat dikkatle bakınca o «hande-i şevk»in yerini «samimi bir meraret» alır. Siyah kirpiklerinden dökülen mevhum gözyaşlarıyla heykelin taştan yanakları titrer. Şair, heykeltraşın bu ifade gücüne hayran olarak şöyle diyor :

Bu mermer sanki bir zî-ruh idi, zî-ruh-ı muğberdi.
Nedir san'at ki taşlar canlanır sihr-i temâsiyle
Nasıl berk-i dehâetdir ki lemh-i in'ikâsiyle
Hayat-engîz olur bir kütle-i câmidde?... Hayretler!

7. Dans :

Tevfik Fikret başta olmak üzere Servet-i Fünuncular için sanat, aradıkları rüya ülkesini yaratan bir varlıktır. Fikret, en güzel şiirlerinden biri olan **La Danse Serpentine**'de (Rübab-ı Şikeste), sanatın kendisini nasıl büyülediğini çok iyi anlatır. Şair, gözlerinin önünde çok renkli bir hayal âlemi yaşatan bu dansı büyük bir ilgiyle seyrederken, Heykel-i Giryân'da olduğu gibi yine sanatın büyüleyici gücüyle karşılaşır. Ve danstan aldığı izlenimi şöyle özetliyor :

Ey sihr-i nazar-perver-i san'at, mütenevvir
Bir fecr-i bahârî gibi zulmetler içinden
Doğdun, yine zulmetlere döndün, ebediyyen
Fikrimde seher-hîz olacaktır sana dair
Bir leyl-i serâir;
Bir leyl-i serâir ki bütün şûh ü mülevven
Güllerle, güneşlerle, emellerle müzeyyen!..

Sonuç :

Giyim kuşamından başlayarak yaşayışını ve eserlerini dikkatle incelediğim zaman, Tevfik Fikret'in sanki sanat için doğmuş bir kişi olduğu sonucuna varırız. Onun hayati, sürekli olarak «güzel»i istemek ve aramakla geçmiştir. En geniş anlamıyla ve her şeyde güzeli, güzelliği aramakla. Daha küçük yaşlarda iken şiir

ve resimle başlayan güzel sanatlar tutkusu giderek artmış, zamanla müzik, yazı, mimarlık ve heykel gibi öteki dalları da içine almıştır.

«Medeniyetin ziyneti sanat, sanatın ziyneti ise kadındır» görüşünü öne süren Fikret'in,¹⁵ genel anlamda sanat ve sanat felsefesi konusunda fazla derine indiği söylenemez. Ancak Türk edebiyatında güzel sanatların değişik dallarıyla onun kadar ilgilenen ve bu dalların birçoğunda eser veren bir başka şairin bulunmadığı ileri sürülebilir. Bu yazıda, onun şiir sanatıyla birlikte, güzel sanatların öteki dallarıyla ilgisi üzerinde kısaca durmaya çalıştık. Sanata böylesine düşkün büyük bir sanatçının değişik dallarla ilgisini bir bütünlük içinde ve en genel çizgileriyle ele almak istedik.

Fikret'in dikkati çeken önemli bir yanı, güzel sanatların birçok dalını bir arada ve uyumlu bir bütünlük içinde uygulama başarısını göstermesidir. Gerçekten onun çok sayıda manzumesi, şiir sanatıyla birlikte, resim, müzik, mimari ve yazı sanatlarını içiçe kaynaştırmış durumdadır. Bu çok boyutlu bütünlük, şiirlerinin değerini daha da arttırıyor. Onun şiir sanatındaki ince duyarlılığı, sağlam zevki, büyük titizliği ve üstün başarısı herkes tarafından kabul edilmektedir. Serveti Fünuncular içinde hata yapmamak için en çok çaba harcayan ve özen gösteren şairin Fikret olduğu rahatça söylenebilir.

Bilindiği gibi Tefvik Fikret, özellikle 1908'den sonra yazdığı şiirler ve eğitim-öğretim çalışmalarıyla «yeni bir insan tipi»nin yetişmesi yolunda didinip çırpınmıştır. Bu yolda en dikkate değer çalışmalarından biri, II. Meşrutiyet'ten sonra «ciddi bir teşebbüs» olarak giriştiği **Yeni Mektep** tasarısıdır. Bu okul, günün ve çağın ihtiyaçlarına uygun bir eğitim yapmak üzere tasarlanmış, fakat gerçekleşmemiştir. Yeni Mektep, öğrencileri beden ve ruh bakımından en iyi şekilde yetiştirmeyi, onların yeteneklerini geliştirmeyi ve ilerde mutlu olmalarını amaçlıyordu. Çünkü sağlam karakterli, yapıcı ve yaratıcı gençlere ihtiyaç vardı. Bu okulda öğrencilerin resim ve müzik gibi sanat eğilimlerinin olgunlaşması, yani etkili bir sanat eğitimi de öngörülüyordu. Bu arada güzel ve rahat konuşma, düzgün yazma eğitimine ayrı bir yer verilecekti. Yeni

(15) Nevha-i bi-sûd, Servet-i Fünun, 1314 (1898), Sayı 400.

Mektep'in özü, «Tahsil bir gaye değil, bir vasıtadır!» felsefesine dayanıyordu.¹⁶

Fikret, Yeni Mektep için tasarlayıp da gerçekleştiremediği düşüncelerinin bir kısmını, Galatasaray Lisesi'ne müdür olunca uygulama fırsatı bulabilmiştir. Bu müdürlüğü sırasında öğrencilerin kültür ve sanat çalışmaları yapması, güzel konuşma ve düzgün yazma becerilerinin gelişmesi için elinden geleni yapmıştır. Bu amaçla çeşitli etkinlikler düzenlenmiş, okulda sınıf gazeteleri ve **Tiraj** adlı bir dergi çıkarılmış, İstanbul'daki sanat eserlerine ve müzelere toplu geziler düzenlenmiş, öğrenciler iyiye ve güzele yönelmek için sürekli özendirilmiştir.

Görüldüğü gibi Fikret, toplum ve ülke sorunlarıyla yakından ilgilenen, çözüm yolları ararken eğitimi en önemli çare olarak gören bir kişidir. Eğitim derken de sanat eğitime ayrı ve özel bir yer ayırıyor. Çünkü sanatın insan ve toplum hayatındaki rolünü çok iyi kavramıştır.

Fikret'in şiirden sonra en çok ürün verdiği sanat dalı resimdir. Gerçi resimleri değişik açılardan eleştirilebilir ve onun büyük bir ressam olduğu söylenemez ama resim terbiyesine sahip olmasını önemli bir nokta saymak gerekir. Onda, resimden gelen büyük bir renk merakı vardır.

Görme duyusu kadar işitme duyusuna hitap eden öğeleri yakalamasını da iyi bilen Fikret, musikiye büyük önem verir. Hem konu bakımından, hem de üslup tekniği açısından. Müzikal öğeler, onun şiirlerine ayrı bir renk katar.

Mimari ile de yakından ilgilenen sanatçı, çok değer verdiği **Âşiyân**'ını, içi ve dışıyla kendi ince zevkine göre oluşturmuştur. **Âşiyân**'ın yeri bile, ondaki zevk ve sanat duygusunun yüceliğini göstermeye yeter. Ve onun küçük bahçesinin düzenleniş biçimi, ülkemizde önemi son yıllarda daha da artan turizm, bahçe mimarisi ve peyzaj mimarisi gibi alanlar için küçük fakat çarpıcı bir örnek tir sanırım.

(16) Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Cahit Kavcar, 1. Tevfik Fikret'in Eğitimciliği ve «Yeni Mektep», Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 1972, C. 5, Sayı 3-4; 2. İlginç Bir Okul Tasarısı, Millî Eğitim dergisi, 1981, Sayı 55.

Fikret aynı zamanda iyi bir hattattır ve çok güzel yazı yazar. Halûk'un Defteri adlı eserini kendi el yazısı ile bastırmıştır. Heykel ve dansla ilgili olarak da birer şiir yazmış, onlar kanalıyla, sanatın büyük gücüne duyduğu hayranlığı dile getirmiştir.

Söziin kısası, Türk edebiyatına yeni bir duyuş tarzı ve hayat görüşü getirmiş olan Tefvik Fikret, aynı zamanda güzel sanatlara büyük önem veren, duyuğu ve düşünçelerini büyük bir titizlikle işleyen, kullandığı anlatım araçlarına hakim olan bir sanatçıdır.